

شناسایی عوامل موثر بر استفاده از یافته‌های پژوهشی در دانشگاه‌های مجازی ایران

فرهاد سراجی (نویسنده مسئول)، دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه بوعلی سینا، fseraji@gmail.com
مریم فرقان، کارشناس ارشد، مدیریت فناوری اطلاعات، mforghan1001@yahoo.com

چکیده: هدف پژوهش حاضر شناسایی عوامل موثر بر استفاده از یافته‌های پژوهشی در دانشگاه‌های مجازی ایران است. جامعه آماری این پژوهش افراد مطلع و فعال در آموزش‌های مجازی (آگاهان کلیدی) ۲۳ دانشگاه مجازی ایران و پژوهشگران حوزه یادگیری الکترونیکی سراسر کشور هستند. با استفاده از جدول کرجسی و مورگان از تعداد کل ۱۷۰ نفر جامعه آماری مورد نظر ۱۱۸ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. روایی پرسشنامه محقق ساخته از طریق نظرات هشت نفر از متخصصان تایید و پایایی آن با محاسبه آلفای کرونباخ (۰/۸۷۷) به دست آمد. تحلیل داده‌های پژوهش با استفاده از آزمون‌های t تک گروهی و آزمون فریدمن نشان می‌دهد که شش عامل، پرداختن به مسائل مهم، انتخاب روش‌شناسی پژوهش، وجود مکانیسم‌های مناسب جهت ارائه یافته‌های پژوهشی، سازماندهی یافته‌ها و استفاده از شیوه‌های فناورانه توزیع اطلاعات، ارائه یافته‌ها به‌صورت دقیق و عملیاتی و بیان یافته‌ها متناسب با بافت سازمان آموزشی در کاربست یافته‌های پژوهشی در دانشگاه‌های مجازی ایران موثر هستند و بین عامل‌ها نیز بر اساس اولویت تفاوت معناداری وجود دارد؛ به‌طوری که با توجه به مقدار میانگین رتبه‌ها بیشترین تأثیر مربوط به بیان یافته‌ها متناسب با بافت سازمان آموزشی است و به ترتیب عوامل سازماندهی یافته‌ها و استفاده از شیوه فناورانه توزیع اطلاعات، ارائه یافته‌ها به‌صورت دقیق و عملیاتی، وجود مکانیسم‌های مناسب جهت ارائه یافته‌های پژوهشی، انتخاب روش‌شناسی پژوهشی مناسب و انتخاب مسائل مهم پژوهشی در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند.

واژگان کلیدی: دانشگاه مجازی، یافته‌های پژوهشی، کاربست پژوهش، فاوا

مقدمه و طرح مسئله

یکی از رسالت‌های مهم مراکز آموزشی و دانشگاه‌ها، ارائه راه حل برای مسائل جامعه و گشودن افق‌های جدید به روی شهروندان است. جامعه به‌عنوان پشتیبان مراکز علمی و دانشگاهی، از آنها انتظار دارد با پژوهش در باب مسائل فنی، اجتماعی، فرهنگی و صنعتی به تصمیم‌سازان، سیاستگذاران و عاملان اجرایی کمک کنند. لیکن تولید یافته‌های پژوهش، مبادله آن در میان نهادها و افراد و به کارگیری آن در زمینه‌های مورد نیاز، فرآیند پیچیده‌ای است که به مکانیسم‌ها، ساختارها و رویه‌های هوشمندانه نیاز دارد (بروشتوک، دیرل و میلر^۱، ۲۰۰۹).

ایده استفاده از یافته‌های پژوهشی برای حل مسائل قدمت طولانی دارد و در قرن شانزده میلادی فرانسیس بیکن نظراتی در این زمینه ارائه داد. بعدها پس از وقوع جنگ جهانی دوم و با رشد علوم اجتماعی تاملات عمیق برای برقراری ارتباط بین پژوهش و عمل به عمل آمد. ولی از دهه ۱۹۷۰ به بعد در برخی از کشورها برای استفاده از یافته‌های پژوهشی در سیاستگذاری‌ها و موقعیت‌های اجرایی تلاش‌های نظام‌مند و ساختار یافته صورت گرفته است. در همین راستا تلاش‌های نظری گوناگونی نیز برای اشاره به فرآیند تبدیل یافته‌های پژوهشی به تصمیم‌های طراحی و عملیاتی صورت گرفت که از آن جمله می‌توان به ابداع اصطلاحاتی مانند؛ از ایده به پدیده، اشاعه نوآوری^۲، انتقال دانش^۳، سیال‌سازی دانش^۴ و سیال‌سازی دانش پژوهشی^۵ اشاره نمود (کوپر^۶، ۲۰۱۲). با توجه به این اصطلاحات به کارگیری یافته‌های پژوهش با هر کدام از مفاهیم فوق که مد نظر قرار گیرد، به تدریجی، تعاملی، چندسویه، ساختارمندی و مبتنی بر بستر اجتماعی بودن این فرآیند اشاره دارد.

از این‌رو برای استفاده از یافته‌های پژوهشی در محیط‌های مختلف باید ابتدا از اعتبار یافته‌های پژوهشی اطمینان حاصل کرد. پژوهش باید از حیث مسئله‌شناسی، روش‌شناسی، شیوه‌ها، ابزارها، روش‌های تحلیل، نحوه تفسیر و جمع‌بندی از اعتبار کافی برخوردار باشد تا بتوان به یافته‌های آن در موقعیت تصمیم‌گیری و عمل اعتماد نمود. به‌علاوه یافته‌های پژوهشی به‌ویژه در زمینه‌های آموزشی باید از حیث روش‌شناسی با مسائل تربیتی متناسب باشد (کرسول^۷، ۲۰۰۳، ص. ۳۵۱). در محیط‌های آموزشی متخصصان دانشگاهی، پژوهشگران حرفه‌ای و معلمان پژوهنده، این قبیل مطالعات را انجام می‌دهند. این یافته‌ها باید از طریق مکانیسم‌های پویا و پایگاه داده‌های معتبر، نشریات و همایش‌های ادواری منظم در بین کاربران فردی و سازمان‌های مرتبط اشاعه داده شود و سپس متناسب با موقعیت تصمیم‌گیری، سیاستگذاری و شرایط اجرایی به کار گرفته شود (گرینهل و ورینج^۸، ۲۰۱۱). البته به کارگیری یافته‌های پژوهشی در حوزه‌های مختلف صنعتی، فرهنگی و اجتماعی با یکدیگر متفاوت است. بیشتر برای استفاده از یافته‌های پژوهشی در حوزه‌های صنعتی، مدل‌های ابزاری^۹ کاربست پژوهش‌ها مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد؛ ولی در حوزه‌های فرهنگی، اجتماعی و تربیتی از مدل‌های مفهومی^{۱۰} و فرآیندی^{۱۱} استفاده می‌شود. براساس مدل مفهومی از یافته‌های پژوهشی می‌توان علاوه بر کاربرد مستقیم آنها در حل مسائل، به‌صورت غیرمستقیم برای بسط مفهوم‌پردازی بهره گرفت. براساس مدل فرآیندی نیز پژوهش به‌صورت بلافصل توسط معلم پژوهنده انجام و یافته‌های آن برای بهبود موقعیت به کار گرفته می‌شود (کبیری، ۱۳۸۸).

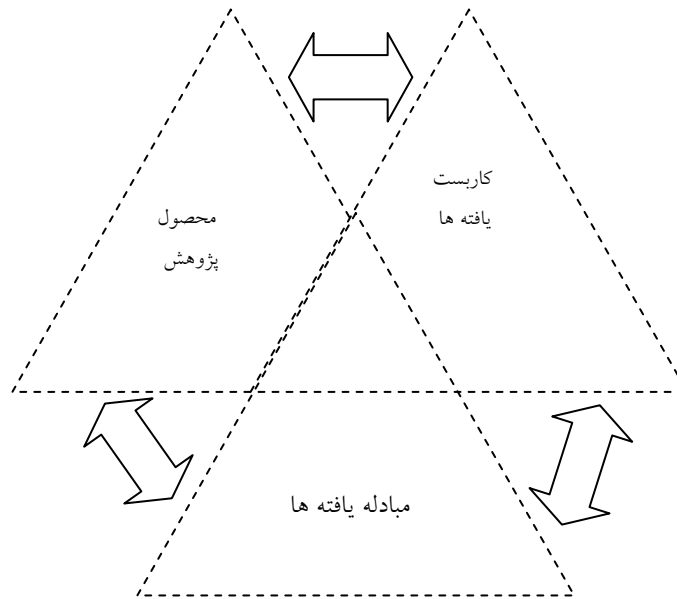
به اعتقاد آزوکا (۲۰۱۰) اغلب سازمان‌های آموزشی، فرهنگی، صنعتی و اقتصادی با وجود تاکید بر استفاده از یافته‌های پژوهشی، عملاً در تصمیم‌گیری‌ها و اجرا از یافته‌های پژوهشی به‌طور مناسب بهره نمی‌برند. تسنگ (۲۰۱۲)، میلر و پسلی (۲۰۱۲)، کریر، ساهن، لوین و شاه (۲۰۱۲) و ندرلین و ونبرک (۲۰۱۰)، ادمس و هرر (۲۰۱۱)، ادمس (۲۰۰۹)، بروکمپ و هالت والترز (۲۰۰۷)، فانک، چمپیچ و ویس (۱۹۹۵)، نوابخش و قجاوند (۱۳۸۷) و حسن زاده (۱۳۸۳) عواملی مختلفی مانند بافت پژوهش، میزان صلاحیت علمی پژوهشگران، نوع روش‌شناسی‌های پژوهشی، نظام اطلاع‌رسانی ساختارمند، نحوه ارتباط میان کاربران و پژوهشگران، ارتباط موضوع پژوهش با نیازهای کاربران، ساختار سازمانی، بودجه و منابع مالی را برای کاربست یافته‌های پژوهشی در مراکز آموزشی موثر می‌دانند.

دانشگاه‌های مجازی به عنوان گونه مبتنی بر فناوری آموزش دانشگاهی، در سال‌های اخیر برای پاسخگویی به نیازهای آموزشی داوطلبان آموزش عالی گسترش یافته‌اند. این محیط‌های یادگیری، موقعیت‌های فناورانه‌ای هستند که همه تعاملات و فرآیندهای آموزشی در آن، از طریق فناوری انجام می‌شود (گودمن، ۲۰۰۴، ص. ۲۱۶). از این‌رو تصمیم‌گیری‌های آموزشی مربوط به طراحی، تولید و اجرای برنامه‌های آموزشی، نحوه مدیریت، فرآیندهای پشتیبانی از دانشجو و مدرس در این محیط به دانش دقیق و معتبر نیاز دارد که تنها با انجام پژوهش‌های مداوم و معتبر می‌توان به چنین دانشی دست یافت. در ایران، توسعه دانشگاه‌های مجازی از سال ۱۳۸۳ آغاز شده و امروزه ۲۳ دانشگاه با عنوان‌های مختلف در درون دانشگاه‌های حضوری یا به‌صورت موسسه‌های غیر انتفاعی به ارائه آموزش‌های مجازی در سطح آموزش عالی مبادرت می‌کنند. از این‌رو با توجه به توسعه دانشگاه‌های مجازی در ایران و ضرورت بهره‌گیری از یافته‌های پژوهشی در بهبود کیفیت و توسعه آنها، پژوهش حاضر قصد دارد عوامل موثر بر استفاده از یافته‌های پژوهشی در دانشگاه‌های مجازی ایران را رتبه‌بندی و تحلیل کند.

چارچوب نظری: مدل سه مثلثی کاربست یافته‌های پژوهشی در مراکز آموزشی

لوین (۲۰۱۱ و ۲۰۱۳) مدلی برای نحوه به کارگیری یافته‌های پژوهشی در مراکز آموزشی ارائه کرده است. براساس این مدل به کارگیری یافته‌های پژوهشی در مراکز تربیتی و دانشگاهی مستلزم توجه به سه زمینه؛ تولید یافته‌های پژوهش، بستر تبادل و توزیع یافته‌ها و ویژگی‌های بافت به کارگیری یافته‌های پژوهشی است. این سه زمینه با یکدیگر متعامل و برهم‌تأثیر می‌گذارند و بستر اجتماعی یا بافت سازمان در آن نقش مهمی دارد.

به اعتقاد لوین کاربست یافته‌های پژوهشی اساساً یک نوآوری اجتماعی و سازمانی است و این فضا برتولیدکنندگان پژوهش و نحوه مبادله آن تأثیر می‌گذارد. از این‌رو وی این سه زمینه و نحوه تعامل بین آنها را با سه مثلث متداخل و سه فلش دو طرفه نشان می‌دهد (نمودار ۱).

نمودار ۱، مدل لوین (۲۰۱۳) برای کاربرست یافته‌های پژوهشی در مراکز آموزشی

با توجه به نمودار (۱) ویژگی‌ها و نحوه روابط سه زمینه تشکیل دهنده آن به قرار زیر است:

(۱) تولید یافته‌های پژوهشی؛ به اعتقاد لوین پژوهش‌های تربیتی غالباً توسط متخصصان دانشگاهی و معلمان پژوهنده انجام می‌شود و یافته‌های آن برای حل مسائل سیاستگذاری، طراحی و تولید برنامه‌های آموزشی و اجرای آنها به کار گرفته می‌شود. در این پژوهش‌ها باید ویژگی‌های مسائل تربیتی به خوبی شناسایی شده و متناسب با آن روش‌شناسی پژوهشی لازم به کار گرفته شود و در این راستا تصمیم‌های معتبری برای انتخاب جامعه و نمونه آماری، ابزار و شیوه پژوهش، نحوه تحلیل داده‌ها، جمع‌بندی و تفسیر آن مورد استفاده قرار گیرد تا بتوان به صحت یافته‌های پژوهشی تولید شده اطمینان حاصل نمود (لوین، کوپر، ارجمند و تامپسون، ۲۰۱۰).

(۲) بستر توزیع و مبادله یافته‌ها؛ افراد و سازمان‌های تولید کننده یافته‌های پژوهشی تلاش می‌کنند تا با ایجاد اتاق فکرها، راه اندازی نشریات تخصصی، همایش‌های سالانه، انجمن‌های تخصصی و پایگاه داده‌های مناسب یافته‌های پژوهشی خود را در یک بستر تعاملی توزیع کنند. در فرآیند توزیع یافته‌ها، نیازهای افراد و سازمان‌ها باید مورد ملاحظه قرار گیرد و فرآیند دسترسی به آنها متناسب با نیازهای پژوهشگران و سازمان‌ها تدارک دیده شود.

(۳) کاربرست یافته‌های پژوهشی؛ کاربرست یافته‌های پژوهشی در مسائل تربیتی سطوح سیاستگذاری و موقعیت‌های اجرایی را در بر می‌گیرد. کاربرست یافته‌های پژوهشی نوعی تغییر یا نوآوری آموزشی است. تغییر در سطوح سیاستگذاری به مراتب ساده‌تر از تغییر در موقعیت‌های اجرایی و عملیاتی است. اجرای نوآوری در سطوح عملیاتی به هماهنگی و مشارکت افراد و گروه‌های متعدد نیاز دارد. از این‌رو کاربرست یافته‌های پژوهشی در سیاستگذاری‌ها و عملیات اجرایی تربیتی تحت تاثیر ویژگی‌های بافت و زمینه‌های فرهنگی است.

در مدل لوین مثلث کوچکی که از تداخل سه مثلث بزرگ و در بطن آنها به وجود آمده است، بیانگر این است که برخی از پژوهشگران نظیر معلمان پژوهنده، یافته‌های پژوهشی خود را در موقعیت‌های سیاستگذاری و اجرا به کار می‌گیرند و به‌طور همزمان نقش تولید کننده، توزیع کننده و به کار گیرنده یافته‌های پژوهشی را ایفاء می‌کنند. همچنین سه فلش دو طرفه بین مثلث‌ها، نحوه روابط و چرخه بین این سه بافت را نشان می‌دهد. فلش دو طرفه بین مثلث تولید پژوهش و کاربری پژوهش بیانگر این است که در برخی مواقع نظیر موقعیت معلمان پژوهنده، یافته‌های پژوهشی بدون نیاز به نظام توزیع توسط تصمیم‌گیران یا عاملان اجرایی به کار گرفته می‌شود و بالعکس با به کارگیری یافته‌های حاصل از پژوهش، موقعیت‌ها یا مسائل پژوهشی تازه‌ای پا به عرصه می‌گذارند. فلش بین تولید پژوهش و مبادله یافته‌ها اشاره دارد به اینکه یافته‌های پژوهشی از نظام مبادله و توزیع و بالعکس متاثر می‌شوند و فلش بین دو مثلث مبادله یافته‌ها و کاربری یافته‌ها به تعامل بین نظام توزیع یافته‌ها و به کارگیرندگان یافته‌ها اشاره دارد و حالت فلش‌های بین مثلث‌ها نیز بیانگر غیرسلسله مراتبی و چرخه ای بودن فرآیند کاربری پژوهش است.

به‌طور کلی همه فرآیندها و عاملان مربوط به آن‌ها نظیر اثربخشی موسسه آموزشی، بستر اجتماعی، توسعه فناوری، نظام حقوقی، باورهای عمومی و مواردی از این دست بر فرآیند سیال سازی دانش یا کاربری یافته‌ها تاثیر می‌گذارند.

افزون بر این، تامل در پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که پژوهش‌های انجام شده در ارتباط با استفاده از یافته‌های پژوهشی را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد: پژوهش‌هایی که به مطالعه علل عدم استفاده از یافته‌های پژوهشی در مراکز آموزشی می‌پردازند و پژوهش‌هایی که به تحلیل عوامل موثر بر استفاده از یافته‌های پژوهشی مربوط می‌شوند.

از جمله پژوهش‌هایی که به مطالعه علل عدم استفاده از یافته‌های پژوهشی می‌پردازند، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: تسنگ (۲۰۱۲) موانع استفاده از یافته‌های پژوهشی در مراکز آموزش دانشگاهی را شامل محدودیت‌های زمانی، کمبود منابع مالی و امکانات، ضعف روش شناسی پژوهش‌ها و عدم عرضه مناسب یافته‌های پژوهشی تلقی می‌کند. میلر و پسلی (۲۰۱۲) موانع کاربرد یافته‌های پژوهشی در سازمان‌های اجتماعی را با رسمیت نداشتن جایگاه پژوهش در تصمیم‌گیری‌ها، ضعف سرمایه‌گذاری، نبود حمایت و همکاری گروهی مرتبط می‌شمارد. حسن زاده (۱۳۸۳) علل عدم کاربری یافته‌های پژوهشی در دانشگاه‌ها و دستگاه‌های اجرائی را به پنج دسته موانع انسانی، سازمانی، روش شناختی، ارتباطی و اجتماعی طبقه‌بندی می‌کند. متین (۱۳۸۵) موانع عدم استفاده از پژوهش‌ها را ضعف نظام اطلاع‌رسانی، سطح پایین کیفیت بعضی از پژوهش‌ها و پرداختن به مسائل جزئی و ناچیز بر می‌شمارد. هاشمی و عبادی (۱۳۸۵) در پژوهشی موانع عدم کاربری یافته‌های پژوهشی در استان خوزستان را به دو عامل عمده مدیریت و برنامه ریزی پژوهش‌ها و عدم تعامل بین تصمیم‌گیرندگان و پژوهشگران دسته‌بندی کرده‌اند.

دسته دوم پژوهش‌هایی که به تحلیل عوامل موثر بر کاربری پژوهش‌ها می‌پردازند، عبارتند از کریر، ساهن، لوین و شاه (۲۰۱۲) که توزیع به موقع، تسهیل دسترسی و ارائه مناسب یافته‌ها را از عوامل موثر بر کاربرد یافته‌های پژوهشی در تدریس تلقی می‌کنند. وندرلین و ونبرک (۲۰۱۰) ضعف ساختاری پژوهش‌ها، تردید در تعمیم یافته‌ها، شیوه توزیع و عملیاتی و دقیق بودن یافته‌های پژوهشی را از عوامل موثر بر کاربری

یافته‌های پژوهشی تلقی می‌کند. ادمس و هرر (۲۰۱۱) تناسب بین یافته‌ها و مبانی تربیتی را عامل مهم در کاربست یافته‌ها می‌داند. ادمس (۲۰۰۹) امکانات و منابع مالی، غیرکاربردی بودن یافته‌ها و عدم دسترسی به موقع به یافته‌ها را از عوامل موثر بر کاربست یافته‌های پژوهشی در آموزش پرستاری برمی‌شمارد. براون^{۱۲} (۲۰۰۴) عوامل موثر بر استفاده از یافته‌های پژوهشی در بخش مدیریت دولتی در کشورهای آمریکا، کانادا، استرالیا و اروپا را از طریق فراتحلیل مطالعه کرده و دریافته است که عواملی مانند دسترسی به یافته‌های پژوهشی، مناسب و مرتبط بودن پژوهش‌ها، قابل اعتماد بودن یافته‌های پژوهشی، تعامل بین پژوهشگران و تصمیم‌گیران و عوامل سازمانی در این فرآیند نقش مهمی دارند. نوابخش و قجاوند (۱۳۸۷) عوامل موثر بر بهره‌گیری از یافته‌های پژوهشی در رشته راهنمایی و مشاوره را مرتبط با روش‌شناسی پژوهش‌ها، بی-ساختاری و پراکندگی آنها در ارائه مطالب و یافته‌های پژوهشی، بسترهای سازمانی، صلاحیت‌های علمی مشاوران و مددکاران، نبود جلسات هم‌اندیشی بین پژوهشگران و کاربران و ناهمخوانی روش‌ها با فرهنگ جامعه در نظر می‌گیرند. آزوکا (۲۰۱۰) با ارزیابی عوامل موثر بر استفاده از یافته‌های پژوهشی در سازمان‌های آموزشی دریافت که مواردی مانند کمبود زمان، نبود نیروی انسانی، عدم عرضه مناسب یافته‌ها و ضعف دسترسی به اطلاعات پژوهشی، فقدان حمایت برای تغییر وضع موجود، عدم توانایی در درک چگونگی به کار بردن یافته‌ها در عمل، فقدان اختیار لازم برای تغییر بر مبنای یافته‌ها، فقدان حمایت سازمانی برای استفاده از یافته‌ها؛ عدم وضوح (شفافیت) در ارائه یافته‌های پژوهشی نقش مهم دارند. براساس یافته‌های حسینقلی زاده (۱۳۸۹) پژوهش‌های آموزشی استان خراسان رضوی عمدتاً با نیازها و مسائل اصلی حوزه کاری مرتبط نیستند، نتایج پژوهش‌ها به‌طور دقیق اطلاع‌رسانی نمی‌شود و عمدتاً نوع نگاه به یافته‌های پژوهشی به استفاده نمادی معطوف است تا کاربست ابزاری و مفهومی.

با توجه به مدل لوین (۲۰۱۱ و ۲۰۱۳) و تحلیل پژوهش‌های انجام شده می‌توان گفت عواملی مانند؛ مسئله شناسی، انتخاب روش‌شناسی پژوهش، وجود مکانیسم‌های مناسب جهت ارائه یافته‌های پژوهشی، سازماندهی یافته‌ها و استفاده از شیوه فناورانه توزیع اطلاعات، ارائه یافته‌ها به‌صورت دقیق و عملیاتی و بیان یافته‌ها متناسب با بافت سازمان آموزشی از عوامل موثر بر کاربست یافته‌های پژوهشی در مراکز آموزشی به حساب می‌آیند. بر این اساس در پژوهش حاضر براساس مدل لوین از زمینه تولید پژوهش، دو فرضیه در زمینه مسئله‌شناسی و انتخاب روش‌شناسی مناسب، از زمینه نظام تبادل دو فرضیه در ارتباط با وجود مکانیسم‌های مناسب جهت ارائه یافته‌های پژوهشی، سازماندهی یافته‌ها و استفاده از شیوه فناورانه توزیع اطلاعات طرح می‌شود. همچنین در ارتباط با بستر کاربست یافته‌های پژوهش دو فرضیه درباره ارائه یافته‌ها به‌صورت دقیق و عملیاتی و بیان یافته‌ها متناسب با بافت سازمان آموزشی مطرح می‌شود. بر این اساس فرضیه‌های پژوهش حاضر به صورت زیر مطرح می‌شود.

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه‌های تحقیق به این شرحند:

- ۱) عامل "مسئله شناسی" در کاربست یافته‌های پژوهشی در دانشگاه‌های مجازی ایران نقش دارد.
- ۲) عامل مربوط به "اجرای روش‌شناسی پژوهشی مناسب" در کاربست یافته‌های پژوهشی در دانشگاه‌های مجازی ایران نقش دارد.

- (۳) عامل مربوط به "وجود مکانیسم‌های مناسب جهت ارائه یافته‌های پژوهشی به دست اندرکاران" در کاربست یافته‌های پژوهشی در دانشگاه‌های مجازی ایران نقش دارد.
- (۴) عامل مربوط به "سازماندهی یافته‌ها و استفاده از شیوه فناورانه توزیع اطلاعات" در کاربست یافته‌های پژوهشی در دانشگاه‌های مجازی ایران نقش دارد.
- (۵) عامل مربوط به "ارائه یافته‌ها به صورت دقیق و عملیاتی" در کاربست یافته‌های پژوهشی در دانشگاه‌های مجازی ایران نقش دارد.
- (۶) عامل مربوط به "بیان یافته‌ها متناسب با بافت سازمان آموزشی" کاربست یافته‌های پژوهشی در دانشگاه‌های مجازی ایران نقش دارد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، از نوع پژوهش‌های کاربردی و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها توصیفی و از نوع پیمایشی می‌باشد. در این پژوهش نظرات افراد مطلع و فعال در زمینه یادگیری الکترونیکی‌های مجازی شاغل در دانشگاه‌های مجازی ایران و پژوهشگران حوزه یادگیری الکترونیکی درباره عوامل موثر بر استفاده از یافته‌های پژوهشی در دانشگاه‌های مجازی کشور جمع‌آوری و تحلیل شده است.

جامعه آماری، شیوه نمونه‌گیری و حجم نمونه

جامعه آماری این پژوهش شامل دو دسته است. دسته اول افراد فعال و مطلع در زمینه آموزش‌های مجازی (آگاهان کلیدی^{۱۳}) شاغل در ۲۳ دانشگاه مجازی فعال کشور هستند. از هر دانشگاه مجازی^{۱۴} دو نفر از مدیران مطلع و فعال در زمینه‌های علمی و پژوهشی آموزش‌های مجازی به‌عنوان آگاه کلیدی برای مشارکت در پژوهش انتخاب شدند. بنابراین ۴۶ نفر از این جامعه انتخاب شد. دسته دوم پژوهشگران حوزه یادگیری الکترونیکی سراسر کشور هستند که برای شناسایی و شمارش آن ابتدا سه ملاک برای تعیین افراد مدنظر قرار گرفت و افرادی که هر یک از ملاک‌های زیر را دارا بودند، برای شرکت در پژوهش در نظر گرفته شدند: (۱) حداقل یک مقاله علمی پژوهشی در زمینه یادگیری الکترونیکی داشته باشد. (۲) حداقل دو مقاله در همایش‌های مرتبط داخلی و خارجی در زمینه یادگیری الکترونیکی ارائه کرده باشد و (۳) حداقل یک کتاب تالیفی یا ترجمه‌ای در این حوزه داشته باشند. پس از مطالعه دقیق پایگاه داده‌های داخلی و خارجی، همایش‌های سالانه یادگیری الکترونیکی و سایر همایش‌های مرتبط، تعداد ۱۲۴ نفر از این جامعه شناسایی شدند. بنابراین از جامعه آگاهان کلیدی دانشگاه‌های مجازی و پژوهشگران حوزه یادگیری الکترونیکی مجموعاً ۱۷۰ نفر به‌عنوان جامعه آماری شناسایی شد. سپس با استفاده از جدول کرجسی و مورگان ۱۱۸ به‌عنوان حجم نمونه انتخاب و برای تعیین آن از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده بهره گرفته شد.

ابزار پژوهش، روایی و پایایی آن

در این پژوهش از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است که دارای ۳۲ گویه بوده است. برای تهیه پرسشنامه ابتدا مدل لوین (۲۰۱۱ و ۲۰۱۳) و پژوهش‌های مرتبط انجام شده در زمینه علل عدم استفاده از یافته‌های پژوهشی یا عوامل موثر بر استفاده از نتایج پژوهش‌ها مورد ارزیابی قرار گرفت. سپس با توجه به نتایج پژوهش‌های انجام شده، ابزار اولیه با ملاحظه عامل‌هایی مانند صلاحیت‌های پژوهشگران حوزه یادگیری الکترونیکی، نحوه انتخاب مسائل پژوهشی، روش‌شناسی پژوهش، نحوه ارائه یافته‌ها، عوامل ساختاری و

قانونی تهیه شد. برای تعیین روایی محتوایی ابزار، از نظرات و بازخوردهای هشت نفر از متخصصان یادگیری الکترونیکی کشور استفاده شد و پس از ملاحظه نظرات، پرسشنامه اصلاح و دوباره به دو نفر از این افراد ارسال شد. با تایید نهایی این افراد، پرسشنامه برای اجرای آزمایشی تنظیم شد و با اجرا در بین بیست نفر از اعضای جامعه، پایایی آن از طریق آلفای کرانباخ محاسبه و به میزان ۰/۸۷۷ تعیین شد. در این پرسشنامه از مقیاس پنج درجه‌ای طیف لیکرت (از کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم و کاملاً مخالفم) استفاده شده است. پرسشنامه به صورت الکترونیکی طراحی و به آدرس پست الکترونیکی افراد ارسال شد و پس از پیگیری‌های چندباره تلفنی و حضوری ۱۰۷ پرسشنامه تکمیل شده برای تحلیل جمع آوری شد. داده‌های جمع آوری شده با استفاده از آزمون تی، آزمون فریدمن تحلیل شده است.

یافته‌های پژوهش

برای پاسخ به این سوال که عوامل "پرداختن به مسائل مهم، انتخاب روش‌شناسی پژوهشی مناسب، وجود مکانیسم‌های مناسب جهت ارائه یافته‌های پژوهشی، سازماندهی یافته‌ها و استفاده از شیوه فناورانه توزیع اطلاعات، ارائه یافته‌ها به صورت دقیق و عملیاتی و بیان یافته‌ها متناسب با بافت سازمان آموزشی" چه اندازه بر کاربست یافته‌های پژوهشی در دانشگاه‌های مجازی ایران مؤثرند، از آزمون تی تک گروهی استفاده شد (جدول ۱).

جدول (۱). میزان عوامل موثر بر کاربست یافته‌های پژوهشی در دانشگاه‌های مجازی ایران

عوامل	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	درجه آزادی	سطح معنی داری
پرداختن به مسائل مهم	۴/۱۰	۱/۱۳	۵/۴۶	۱۰۶	$p \leq 0.05$
انتخاب روش‌شناسی پژوهشی مناسب	۴/۲۰	۱/۱۶	۷/۱۸	۱۰۶	$p \leq 0.05$
وجود مکانیسم‌های مناسب جهت ارائه یافته‌های پژوهشی	۴/۹۶	۱/۲۲	۱۲/۳۵	۱۰۶	$p \leq 0.05$
سازماندهی یافته‌ها و استفاده از شیوه فناورانه توزیع اطلاعات	۵/۳۰	۰/۸۴	۲۲/۲۶	۱۰۶	$p \leq 0.05$
ارائه یافته‌ها به صورت دقیق و عملیاتی	۵/۲۱	۰/۸۸	۲۰/۰۴	۱۰۶	$p \leq 0.05$
بیان یافته‌ها متناسب با بافت سازمان آموزشی	۵/۵۲	۱/۰۶	۱۹/۴۹	۱۰۶	$p \leq 0.05$

با توجه به جدول (۱) هر شش عامل، پرداختن به مسائل مهم، انتخاب روش‌شناسی پژوهش، وجود مکانیسم‌های مناسب جهت ارائه یافته‌های پژوهشی، سازماندهی یافته‌ها و استفاده از شیوه فناورانه توزیع اطلاعات، ارائه یافته‌ها به صورت دقیق و عملیاتی و بیان یافته‌ها متناسب با بافت سازمان آموزشی میانگین بالاتر از میانگین نظری (۳/۵) دارند و مقدار t تی محاسبه شده از تی جدول بالاتر است. بر این اساس می‌توان گفت هر شش عامل به عنوان عوامل موثر بر کاربست یافته‌های پژوهشی در دانشگاه‌های مجازی به‌شمار می‌آیند. برای پاسخ به این سوال که "آیا عوامل موثر بر کاربست پژوهش‌ها از لحاظ اولویت تفاوت معناداری با یکدیگر دارند؟" از آزمون ناپارامتریک فریدمن استفاده شد (جدول ۲).

جدول (۲). اولویت بندی عوامل موثر بر کاربست یافته‌های پژوهشی در دانشگاه‌های مجازی ایران با استفاده از آزمون فریدمن

عوامل	تعداد	میان	رتبه	درجه آزادی	مقدار کای اسکوتر	سطح معنی داری
پرداختن به مسائل مهم	۱۰۷	۴/۰۰	۲/۱۹	۵	۱۴۹/۷۶	$p \leq 0/05$
انتخاب روش‌شناسی پژوهشی مناسب	۱۰۷	۴/۳۳	۲/۴۲			
وجود مکانیسم‌های مناسب جهت ارائه یافته‌های پژوهشی	۱۰۷	۵/۰۰	۳/۵۳			
سازماندهی یافته‌ها و استفاده از شیوه فناورانه توزیع اطلاعات	۱۰۷	۵/۳۶	۴/۱۵			
ارائه یافته‌ها به صورت دقیق و عملیاتی	۱۰۷	۵/۱۶	۴/۰۵			
بیان یافته‌ها متناسب با بافت سازمان آموزشی	۱۰۷	۵/۵۰	۴/۶۵			

با توجه به جدول (۲) نتایج تحلیل آزمون فریدمن نشان می‌دهد، بین عوامل مؤثر بر کاربست یافته‌های پژوهشی در دانشگاه‌های مجازی تفاوت معناداری در سطح $0/95$ وجود دارد. با توجه به مقدار میانگین رتبه‌ها بیشترین تأثیر مربوط به بیان یافته‌ها متناسب با بافت سازمان آموزشی (۴/۶۵) است و پس از آن به ترتیب عوامل سازماندهی یافته‌ها و استفاده از شیوه فناورانه توزیع اطلاعات (۴/۱۵)، ارائه یافته‌ها به صورت دقیق و عملیاتی (۴/۰۵)، وجود مکانیسم‌های مناسب جهت ارائه یافته‌های پژوهشی (۳/۵۳)، عدم انتخاب روش-شناسی پژوهشی مناسب (۲/۴۲) و پایین‌ترین عامل مربوط به پرداختن به مسائل مهم (۲/۱۹) است.

بحث و نتیجه‌گیری

سازمان‌ها بخشی از بودجه خود را به امر پژوهش اختصاص می‌دهند تا از یافته‌های آن برای حل مسائل و دشواری‌های موجود و آینده خود استفاده کنند. دانشجویان تحصیلات تکمیلی و پژوهشگران علاقمند نیز برای مطالعه و تبیین مشکلات سازمان‌ها پژوهش‌هایی را انجام می‌دهند. لیکن با این وجود، در اغلب سازمان‌ها از یافته‌های پژوهشی به صورت جدی در تصمیم‌گیری‌ها استفاده نمی‌شود. از همین رو این پژوهش با هدف شناسایی عوامل موثر بر استفاده از یافته‌های پژوهشی در دانشگاه‌های مجازی کشور انجام شد. بر اساس مدل لوین و با استخراج عامل‌های شناسایی شده از یافته‌های قبلی در بهره‌گیری از یافته‌های پژوهشی در تصمیم‌گیری‌های دانشگاه‌های مجازی کشور شش عامل، توجه به مسائل مهم، انتخاب روش-شناسی پژوهشی دقیق، وجود مکانیسم‌های مناسب جهت ارائه یافته‌های پژوهشی، سازماندهی یافته‌ها و استفاده از شیوه فناورانه توزیع اطلاعات، ارائه یافته‌ها به صورت دقیق و عملیاتی و بیان یافته‌ها متناسب با بافت سازمان آموزشی نقش ایفاء می‌کنند. با توجه به تحلیل داده‌ها در خصوص میزان تأثیر عامل‌ها بر استفاده از یافته‌های پژوهشی در دانشگاه‌های مجازی کشور هر شش عامل میانگین بالاتری از میانگین نظری (۳/۵) دارند. می‌توان گفت که تأثیر این عوامل بر استفاده از یافته‌های پژوهشی در دانشگاه‌های مجازی کشور بالاتر از حد متوسط است. بر این اساس می‌توان ادعا کرد، هر شش عامل به‌عنوان عوامل موثر بر کاربست یافته‌های پژوهشی در دانشگاه‌های مجازی به شمار می‌آیند. مسئله‌ی دیگری که مورد مطالعه قرار

گرفت این بود که آیا عوامل موثر بر کاربست پژوهش‌ها از لحاظ اولویت تفاوت معناداری با یکدیگر دارند؟ نتایج نشان داد، بیان یافته‌ها متناسب با بافت سازمان آموزشی (۴/۶۵) با بالاترین رتبه، دارای بیشترین تاثیر و پس از آن به ترتیب عوامل سازماندهی یافته‌ها و استفاده از شیوه فناورانه توزیع اطلاعات (۴/۱۵)، ارائه یافته‌ها بصورت دقیق و عملیاتی (۴/۰۵)، وجود مکانیسم‌های مناسب جهت ارائه یافته‌های پژوهشی (۳/۵۳)، عدم انتخاب روش‌شناسی پژوهشی مناسب (۲/۴۲) و پایین‌ترین عامل مربوط به مسئله شناسی (۲/۱۹) در کاربست یافته‌ها در دانشگاه‌های مجازی ایران نقش دارند.

این یافته‌ها با نتایج برخی از پژوهش‌های قبلی مانند فانک و دیگران (۱۹۹۵)، آزوکا (۲۰۱۰)، براون (۲۰۰۴)، حسن زاده (۱۳۸۳)، متین (۱۳۸۵)، نوابخش و قجاوند (۱۳۸۷)، هاشمی و عبادی (۱۳۸۵) همخوانی دارد. براساس مدل لوین (۲۰۱۱ و ۲۰۱۳) بافت یا بستری که در آن یافته‌های پژوهشی به کار گرفته می‌شود، بسیار حائز اهمیت است و یافته‌ها باید متناسب با آن بستر عملیاتی و به‌صورت دقیق بیان شوند. همچنین در این مدل تاکید شده است که فرآیند تولید یافته‌های پژوهشی، نحوه مبادله آن و کاربست پژوهش‌ها به نحوی در به کارگیری یافته‌های پژوهشی در مراکز آموزشی تاثیر دارند. کاربست پژوهش‌ها ممکن است به‌صورت کاربرد مستقیم یافته‌ها، کمک به مفهوم‌پردازی و در شکل فرآیندی آن نیز نشان داده شوند.

بر اساس مدل لوین (۲۰۱۱) کاربست پژوهش در موقعیت‌های تربیتی، فرآیند پیچیده‌ای است و نمی‌توان بافت اجتماعی را از فرآیند کاربست یافته‌های پژوهشی تفکیک کرد. در این فرآیند باید ویژگی‌های محیط اجتماعی و فرهنگی به دقت مورد ارزیابی قرار گیرد و تاثیر آن بر عوامل مهمی همچون مسئله پژوهش، شرایط پژوهشگر، باور به استفاده از یافته‌های پژوهشی و نحوه توزیع و تبادل یافته‌ها مد نظر قرار گیرد. پدیده‌های اجتماعی و تربیتی بافت محورند و پژوهش درباره آنها باید متناسب با بافت و ویژگی‌های آن باشد. بدین ترتیب تولید یافته‌های پژوهشی، نحوه تبادل یافته‌ها و به‌کارگیری یافته‌ها به‌عنوان مجموعه منسجم و بافت محوری هستند که به‌صورت چرخه‌ای و تعاملی با هم در ارتباط هستند و نقص در هر مرحله از فرآیند چرخه‌ای می‌تواند بر کاربست یافته‌های پژوهشی تاثیرگذار باشد.

دانشگاه‌های مجازی از یک سو به‌عنوان یک بستر فناورانه جدید و از سوی دیگر به‌عنوان موضوع تربیتی پیچیده و چندلایه از عوامل گوناگون تاثیر می‌پذیرد که برای بهبود کیفیت آنها، باید در مراحل تولید یافته‌های پژوهشی به مسائل واقعی توجه داشت و متناسب با آنها روش‌شناسی‌های معتبری را برای مطالعه اتخاذ کرد. در مرحله تبادل یافته‌ها باید اطلاعات حاصل از پژوهش‌ها در چارچوب پایگاه داده‌های معتبر سازمان داده شود و یافته‌ها متناسب با ویژگی‌های بومی، فرهنگی، اجتماعی و ویژگی‌های ذینفعان به‌صورت عملیاتی و کاربردی بیان شوند تا از این طریق بتوان به تصمیم‌گیری، سیاستگذاری و اقدام‌های اجرایی کمک کرد. بر اساس یافته‌های به دست آمده از این پژوهش پیشنهاد می‌شود.

(۱) برای استفاده بهتر از یافته‌های پژوهشی در سیاستگذاری‌ها، طراحی برنامه‌ها و اجرای آنها، دانشگاه‌های مجازی کشور سه زمینه تولید یافته‌های پژوهشی، تبادل یافته‌ها و کاربست آنها را به‌صورت یک کل منسجم ببینند و بر این اساس در مرحله تولید پژوهش به شناسایی مسائل مهم و اتخاذ روش‌شناسی متناسب با آن

توجه ویژه‌ای داشته باشند. در مراحل بعدی نیز به توزیع مناسب یافته‌ها و بیان کاربردی و عملیاتی یافته‌ها متناسب با بستر سازمان دانشگاه‌های مجازی توجه داشته باشند.

۲) یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که عامل "بیان یافته‌ها متناسب با بافت سازمان آموزشی" از بالاترین اولویت برخوردار است. از این‌رو دست اندرکاران دانشگاه‌های مجازی کشور باید در کاربست یافته‌های پژوهشی به بستر دانشگاه‌های مجازی از حیث فناوریانه بودن، جنبه‌های فرهنگی، اجتماعی و مخاطب‌شناسی توجه ویژه‌ای داشته باشند و یافته‌ها را با توجه به آن بافت به اقدام‌های سیاست‌گذاری، طراحی و عملیات اجرایی ترجمه کنند.

۳) با توجه به تأکیدی که بر عامل "بیان یافته‌ها متناسب با بافت سازمان آموزشی" شده است، پیشنهاد می‌شود در دانشگاه‌های مجازی کشور بر نقش معلمان یا مدرسان پژوهنده بیشتر توجه شود. مدرسان پژوهنده حلقه بلاواسطه‌ای هستند که با مسائل در بستر دانشگاه مجازی درگیر هستند و می‌توانند با پژوهش درباره مسائل، یافته‌های خود را در اختیار تصمیم‌گیران قرار دهند یا اینکه خود در موقعیت اجرایی از آن یافته‌ها برای بهبود وضعیت بهره‌گیرند.

۴) یافته‌های این پژوهش برای انتخاب روش‌شناسی متناسب با بستر دانشگاه‌های مجازی کشور تأکید می‌کند؛ از این دست اندرکاران دانشگاه‌های باید بسترهای لازم برای انجام پژوهش‌های عمیق مانند اجرای پژوهش‌های طولی، کیفی و ترکیبی در دانشگاه‌های مجازی را فراهم نمایند.

۵) داده‌های مربوط به یافته‌های پژوهشی از راه وب‌سایت‌ها، نشریه‌ها، کنفرانس‌های منظم و سایر مکانیسم‌های ارتباطی در دسترس تصمیم‌گیران و مجریان دانشگاه‌های مجازی کشور قرار داده شود.

پی‌نوشت‌ها

¹ E. Behrstock., K. Drill & S. Miller

² Diffusion Of Innovation

³ Knowledge Translation

⁴ Knowledge Mobilization

⁵ Mobilizing Research Knowledge

⁶ A. Cooper

⁷ J. W. Creswell

⁸ T. Greenhalgh & S. Wieringa

⁹ Instrumental Use

¹⁰ Conceptual Use

¹¹ Processing Use

¹² J. Brown

¹³ Key Informant

^{۱۴}. تعداد ۱۴ دانشگاه‌های مجازی فعال در ایران در داخل دانشگاه حضوری یا عنوان مراکز آموزش الکترونیکی یا عناوین مشابه فعالیت می‌کنند و ۹ دانشگاه مجازی نیز به عنوان موسسه‌های غیر انتفاعی آموزش عالی مجازی فعال هستند. به علاوه دانشگاه پیام نور نیز آموزش مجازی ارائه می‌کند.

منابع

منابع فارسی

- حسینقلی زاده، ر. (۱۳۸۹). شناسایی زمینه‌های کاربردی یافته‌های پژوهشی در آموزش و پرورش خراسان رضوی. طرح پژوهشی انجام شده در سازمان آموزش و پرورش استان خراسان رضوی.
- حسن زاده، ر. (۱۳۸۳). بررسی موانع و عوامل کاربردی یافته‌های پژوهشی توسط دانشگاه‌ها و دستگاه‌های اجرایی. فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۴، ۷۰-۳۹.
- کبیری، م. (۱۳۸۸). مدل‌های کاربردی یافته‌های پژوهشی و نقش آنها در مدیریت پژوهشی به مثابه یک حوزه میان رشته‌ای. فصلنامه مطالعات میان رشته‌ای علوم انسانی، ۱(۴)، ۱۶۸-۱۴۷.
- متین، ن. (۱۳۸۵). بررسی میزان استفاده از یافته‌های پژوهشی در آموزش و پرورش. فصلنامه تعلیم و تربیت، ۲۲(۴)، ۱۴۹-۱۸۰.
- نوابخش، م، قجاوند، ک (۱۳۸۷). بررسی موانع کاربردی یافته‌های پژوهشی رشته راهنمایی و مشاوره. اندیشه و رفتار، ۳(۱)، ۵۹-۶۸.
- هاشمی، ج. و عبادی، غ. (۱۳۸۶). شناسایی عوامل کاربردی یافته‌های پژوهش‌های آموزشی در استان خوزستان: ارائه یک الگو. فصلنامه علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱(۴)، ۷۹-۱۰۱.

منابع انگلیسی

- Adams, S. (2009). Use of evidence-based practice in school nursing: Survey of school nurses at a national conference. *Journal of School Nursing*, 25(4), 302-313.
- Anderson, G. & Herr, "K. (2011). Scaling up 'evidence-based' practices for teachers is a profitable but discredited paradigm. *Educational Researcher*, 40 (August/September), 287-289.
- Azuka, E. B. (2010). Barriers and facilitators to research utilization as perceived by business educators in tertiary institutions in Nigeria. *American Educational Research Journal*, 18(2), 43-54.
- Broekkamp, H & Hout, W. B. (2007). The gap between educational research and practice: A literature review, symposium, and questionnaire. *Educational Research and Evaluation*, 13(3) 203 - 220.
- Behrstock, E., Drill, K. & Miller, S. (2009). Is the supply in demand? Exploring how, when and why teachers use research, Learning Point Associates, paper presented at the Annual Meeting for American Education Research Association, May 2010, Denver, CO.
- Brown, J. (2004). Facilitating research utilization: A cross-sector review of research evidence. *The International Journal of public Sector management*, 17(4), 534- 552.
- Carrier, N., Sohn, J., Levin, B. & Shah, S. (2012). How educators access products online: Mapping the online research-based resource environment, paper presented to the Canadian Society for the Study of Education, Waterloo, May.
- Cooper, A. (2012). Knowledge mobilization intermediaries in education: A cross-case analysis of 44 Canadian organizations. Unpublished doctoral thesis: University of Toronto.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Funk, S, Champag, M. T & Weise, R. (1995). Administrators views on barriers to research utilization. *Applied Nursing Research*, 8(1), 44 - 49.
- Goldman, R. (2004). *Learning together online: Research on asynchronous learning*. Mahwah NJ: Lawrence Erlbaum.

- Greenhalgh, T. & Wieringa, S. (2011). Is it time to drop the 'knowledge translation' metaphor? A critical literature review. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 104(12), 501–509.
- Ketefian, G. (2001). Issues in the application of research to practice. *Journal of Educational Research*, 9 (5), 7-12.
- Levin, B. (2013). To know is not enough: research knowledge and its use. *Review of Education* 1(1), 2–31.
- Levin, B. (2011). Theory, research and practice in mobilizing research knowledge in education. *London Review of Education*, 9(1), 15–26.
- Levin, B., Cooper, A., Arjomand, S. & Thompson, K. (2010). Research use and its impact in secondary schools: Exploring knowledge mobilization in education, CEA/OISE Collaborative Research Project Final Report. Available online at: <http://www.ceaa.ca/sites/default/files/cea-2011-research-use.pdf> (accessed April 7, 2012).
- Miller, B. & Pasley, J. (2012). What do we know and how well do we know it? Identifying practice based insights in education. *Evidence & Policy*, 8(2), 193–212.
- Tseng, V. (2012). The uses of research in policy and practice. *Sharing Child and Youth Development Knowledge*, 26(12), 3–16.
- Vanderlinde, R. & van Braak, J. (2010). The gap between educational research and practice: Views of teachers, school leaders, intermediaries, and researchers. *British Educational Research Journal*, 36(2), 299–316.

